

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9(47-925)
4-72.

1925

4 Ո Ձ

Ձ Է Յ Թ Ո Ւ Ն Յ Ի Ն Ե Ր Ո Ի
Ե Ի

Բ Ո Ղ Ո Ր Հ Ա Յ Ո Ի Թ Ե Ա Ն

9

1925

Տպ. Մասիս
Պուրե

9(47.925)
4-72

Հայրենակիցներ

Աշխարհի չորս հովերունց գրուած հանուր հայութեան ծանօթ է, որ զանազան հայրենակցական միութիւններ՝ սկսած են վերաշինել իրենց նոր օճախը՝ Հայաստանի սահմաններուն մէջ: Անկասկած այդ ուղղութեամբ մեր բազմանքը առաջին շարքին զբայ կը գտնուի, և նթէ մենք չունենայինք առաւելագոյն զժողովութիւնները, մենք ալ մեր շինութեան բաժինը պիտի բերէինք մեր ծննդավայրին, օխրալի Զէյթունի անուամբ գիւղի մը շինութեան՝ Մօյր Հայրենիքին մէջ:

Կը կարծենք թէ մենք առանց տեսնելու նոր «Անի ձոր»ը, նոր «Պաղ աղբիւր»ը, նոր «Նահատակ աղբիւր»ը, նոր «Ճիրաղոն»ը, չպիտի կրնանք գերեզման մտնել ու հանգիստ ընել հոն:

Հայրենակիցներ, մեր սրբալալայրերուն ու մեր նահատակներուն համար լալու սրցունք չունինք և Զէյթունցի լալով չէ՛ որ շահած է աչքաուռ անուն մը հայ պատմութեան մէջ:

958-212
59994-uh

9552-72

12001

Հիմա կոուելու համար մեր դէմ Ազիզ փաշաներ, Յէրիզ փաշաներ չկան: Կայ այլ կարեւոր գործ մը — վերաշինել Ձէյթունը: Հայաստանի մէջ, ուր կարենանք սպրիլ իրրեւ հայ, և իրրեւ Ձէյթունցի. առանց յաւիտենական մոռացութեան տալու մեր նահատակ պապերու շահած անունը:

Միջ գետքի, Սուրիոյ և Եգիպտոսի տաք կլիման մեզի համար ոչինչ ունի գրաւիչ, իսկ Ամերիկայի տոլարները մեր աչքերը չեն կրնար չլացնել. որովհետեւ, մեր նախնիք ուրիշներու թողլով կեանքի վայելքներ սպասնովող և հանգիստ կեանք երաշխաւորող վայրերու ի խնդիր աշխարհի զանազան անկիւնները հաստատուելու գաղափարը, իրենք բարձր պահած են ազատութեան դրօշը՝ իրենց ձեռքը, որ աւելորդ է ըսել՝ կրնայ պաշտպանել ու պահել նաեւ բուպիներն ու տոլարները:

Հետեւաբար՝ թողլով այդ տոլարները ուրիշներուն՝ մենք մեր կարգին, պէտք է շարունակենք հայ անունը բարձր պահել մեր պապերուն ժառանգ թողած յսուկութիւնով: Մի դուրսէ մեր վարժ չեղած ասպա, էզին մէջ, քաւորդ դար վերջ դեղին սփիններու փայլին, և կամ

գործարաններու ժխորին տակ փոխնք, մեր հայ, ու Ձէյթունցի անունը, առնենք զանազան «ժան», կամ «Տողա» անուններ, և ըլլանք անցալու ու ներկայով անձանօթ, պարզ մարդ մեքենայ: Եթէ թողունք որ ներկայ իրականութիւնը շարունակուի ու հետզհետէ դէպքերը հասնին իրենց բնական արդիւնքին, մեր նախնեաց ոգիները պիտի անիծեն մեզ, ու մեր թշնամիները ծափ պիտի զարնեն...»

* *

Հայրենակիցներ.

Կ'առաջարկեմ յառաջիկայ Ս. Աստուածածնայ օրը հռչակել Ձէյթունի վերաշինութեան օրը,* և նոյն օրը հաւաքոյթներ սարքել: Իւրաքանչիւր հայրենակից պէտք է փութայ նախապէս որոշուած իր գտնուած քաղաքին, կամ մօտակայ վայրի հաւաքատեղին: Տեղը կարող են

*Ծանօթ.— Այն տեղերը ուր ներկայ կոչը Ս. Աստուածածնայ տօնէն յետոյ է որ պիտի հասնի, կարելի է փոխան Աստուածածնայ՝ վերաշինութեան օր ընտրել Խաչվերացի օրը (13 Սեպտ. 1925):

որոշել քանի մը հայրենակիցներ ու հաղորդել միւսներուն:

Այդ օրը, ինչպէս ամէն Ձէյթունցիի, Մարաշցիի և ասոնց մօտակայ հայ քաղաքներու ծանօթ է, յոգնամբոյն ժողովուրդ մը կու գար այցելութեան մեր Ս. Աստուածածնայ վանքը: Կ'այցելէին Ձէյթունը, կ'ապրէին հայկական ազատութեան, կամ Ձէյթունցիի ազատ կեանքը՝ դէթ մէկ երկու օր մեզ հետ մ'իասին:

Այդ օրուան խաղողօրհնէնքը, այս տարի ալ օտար հողերու խաղողով և օտար երկրի մէջ կրկնելով՝ ուխտենք վերաչինել Ձէյթունը Հայաստանի մէջ, ուր կարենանք մէկ երկու տարի յետոյ խաղողօրհնէնքը խնջոյքով տօնել:

Հայրենակիցներ, իսկապէս դժուար է Ձէյթունցիին նահանջել իր դիրքերէն, իր ծնած, անոր օգոյն ու ջրով սնած, իր արիւնով պաշտպանած Ձէյթունէն, անոր սրբավայրերէն, ու յիշատակարաններէն, սակայն պէտք է յիշենք թէ, մեր նախնիքը եկած էին «Անի»էն, այն է Մար Հայաստանէն, և անոնք Անի հառաչելով մեռան, և ահա դարեր վերջ մեզ, մեր նախնեաց ջարդուփշուր բեկորներուս կը վիճակի վերադառնալ հոն, մեր պապերուն բաղձացեալ

հայրենիքը եթէ չենք կրնար տանիլ անոնց սուկորնելը, դէթ տանինք անոնց փոշին ծրած ու ծաղկած ամբողջական սերունդի մը խլտակները՝ յախտենապէս չկորսնցնելու համար մեր ինքնութիւնն ու մեր նախնեաց յիշատակը:

Արդ կ'առաջալին մ յիշել ճառաքոյթին նկատի առնել հետեւեալ նիւթերը:

1. Հայրենակիցներու լրիւ մէկ ցանկը չի նել — Անուն, մականուն, հօր անուն, տարիք, Ձէյթունի որ թաղէն կամ գիւղէն ըլլալը, ընտանիքին անդամները, անոնց տարիքը, ներկայ դրադու՛րը, հասցէն եւ այլն:

2. Նպատակը գլուխ հանելու համար կազմուելիք մարմնի՝ ձեւն ու կեդրոնը որոշել:

3. Պէտք եղած ֆօնտը հայթայթելու միջոցներու մասին խորհրդակցութիւններ և ստաճարկ:

4. Մինչէւ ընդհ. կիդրոնի մը որոշուելը ու կեդր. մարմնի մը կազմութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրարու միտք հասկնալ ու թղթակցիլ, ստորագրեալս յանձն կ'առնեմ ընդունիլ շրջաններու խորհրդակցութեանց արդիւնքը և տեղեկացնել միւսներուն, նոյնպէս եկած գանկերով պատրաստել բոլոր Ձէյթունի և շրջակայից հայ ազգարնակցութեան լիակատար ցանկը:

5. Մինչև կեզր մարմնի մը կազմութիւնը հնարաւորութեան սահմանին մէջ իւրաքանչիւր վայրի մէջ ջանալ հաւօքի նուէրներ և ֆրանսական ֆրանքի հաշուով 20 ֆրանքէն աւելի գումարները փոխան ընկալագրի պահ տալ Ազգ. մեծ հաստատութիւններու, իւլպէս, կօթողիկոսարան, առաջնորդարան, Հ. Բ. Ը. Մ. Ազգ. միութիւններ, և այլն՝ «Զէյթունի վերաշինութեան ֆոնտ» անունին տակ, ասոնց ընկալագրները ի վերջոյ կեզր. մարմնին զրկուելու պայմանաւ:

Պէտք չէ մտնալ ֆոնտին ի նպատակ եղած ամէն նուիրատուութիւն յարակից անհրաժեշտ մանրամասնութեամբ մամուլին յանձնել և տեցեկացնել մրգ:

Ապասելով Ձեր ջերմ գործակցութեան և նպատակ սիրելի Զէյթունի վերաշինութեան՝

Անամ յարգանքօք

Ն. Մականեան (Թօփուզեան)

ԿՈՉ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հայրենակիցներ,

Զէյթունն ու Սառնիքը միշտ յիշած ենք իրրեւ հայ ազգին ալաոագրութեան շարժումներուն մարմնացումը:

Ազգ. պատասխանատու մարմիններ, կուսակցութիւններ, խմբագիրներ ու գրողներ և առհասարակ ամէլ դասակարգի հայեր՝ յիշատակադիրներու, յեղափոխական մարմնացումներու և հայու ազատատենջ ֆիզիքական ոյժն ու կորովը պատյերացնելու համար, ուսած կուրծքով յիշած ենք Զէյթունը, որ աւաղ, այժմ յաւտեանական կորստան մատնուած է և անոր բնակիչները ենթարկուած են անճիտումի աւելի մեծ ու զարհուրելի չափով, ինչ չափով որ չէ կղած գրեթէ ոչ մէկ հայ զիւղի կամ քաղաքի որ Քիչ չատ ծանօթ ըլլայ ընդհանուր հայութեան:

Գիտէք որ Զէյթուն ի ր՝ակութիւնը կազմուած էր ոչ մէկ գնով ստակութեան ենթարկուելու զիջող հայերէ: Զէյթուն իր կիսանկախ վիճակը յօճախ գէնքով պաշտպանելու կարող, նոյնիսկ պարզապէս չահու և ասուտուրի համար ալ չէ հեռացած իր օճախէն, որով նախքան պա-

տերազմ, ան չէ ուսուցան՝ որոշ թիւ մը թրքական զանազան քաղաքներ, կամ արտասահման Գանի որ թրքական հալածանքը քաւելի ուժով կեղրոնացած էր, մանաւանդ Ազգ. գիտակցութիւնը շեշտուած վայրեր, աւելի սիսթէմաթիք կերպով փճացուց նրան տեւեր:

Մասունցիներ, Վանեցիներ կարնեցիներ և այլն նախապէս ունենալով արտասահման ստուար թիւ մը. կամ ըլլալով սահմանամերձ վայրեր, կրցան վերապրողներ աւելցնել նախկիններուն վրայ ու կազմել քիչ թէ շատ աչքաուտ թիւ մը: Չէյթուեցին կիլիկեան ծովեզերքէն և կովկասի ալ սահմաններէն շատ հեռու ըլլալով, սակէ ալ չկրցաւ օգտուել, և այսօր ամբողջ թրքահայաստանի ամենածանօթ շրջաններէն միայն Չէյթուեցի իր կորուստով առաջին շարքին վրայ կը գտնուի:

Ուրեմն պարզ է որ նիւթական ամենաաննպաստ պայմաններու տակ ապրող, ցիրուցան ու թուով անհամեմատ տասանորդուած Չէյթուեցիք ի վիճակի չեն իրենց հաւաքակալն ն'ւթական ուժով ընտանիք մ'իսկ փոխադրել Հայաստան: Իրականութիւնը այս ըլլալով, ամբողջ հայութիւնը, իր պատասխանատու մարմինները

ու քիչ թէ շատ կազմագործարարած միութիւնները պիտի թոյլատրեն որ Չէյթուեցիներ ու Չէյթուեցի կորստի իրապառ, Չէյթուեցի՝ որուն անուով օր մը կրնայինք հպարտանալ:

Սիրելի հայրենակիցներ, ինչպէս ծանօթ է, Չէյթուեցի փարած իր մայր և սրբազնասուրբ հազին, և տարիներով զէն ի ձեռին պատերազմած, անվթար պահելու իր օճախին պատիւը, պատեհութիւն չէ ունեցած ի խնդիր դրամի և հարստութեան օտար ափերու վրայ թախտ ու ճոխութիւն որոնելու, ինչպէս ըրած է կարբերդցին, էրզրումցին, Վանեցին և այլն, որոնք հիմա բազմատմամբ աւելի լաւ նիւթական գիրքի արացած արտասահմանի մէջ, շեշտօրէն կրնան մէկ մէկ գիւղ կառուցանել իրենց անուամբ մեր սիրելի Հայաստանի մէկ անկիւնը:

Հետեւաբար՝ տրուած ըլլալով Չէյթուեցիներ ցրիւ ցրիւ և նիւթապէս աննախանձելի վիճակը՝ հայրենակցական միութիւնները, կամ այլ ազգային միութիւններ կամ մարմիններ, վստահ ենք թէ ձեռք ձեռքի պիտի տան, ֆոնտ մը հայթայթելու սիգապանձ Չէյթուեցի հատակոտոր բեկորները փոխադրելու մայր հայրենիք, ինչ շինելով «նոր Չէյթուեցի» անունով գիւղ մը, և այսպէսով

յաւերժացուցած պիտի ըլլան յիշատակը այն
բուռ մը ժողովուրդին, որ դարեր ամբողջ, մէն
մինակ, ցգուցաւ բռնակալութեան դէմ, և լեռ-
ներու միախնութեան մէջ անօգնական՝ զիտցաւ
ճակատարաց պաշտպանել պատիւն իրեն և չիր
պատկանած ազգութեան:

Կը կարծենք որ Զէյթունցիները իրաւունք
ունին այսքան մը զոհողութիւն պահանջելու ի-
րենց հայրենակիցներէն, և միեւնոյն ատեն ի-
րենք պատրաստ են իրենց նորաստեղծ գիւղին
մէջ համախմբելու բոլոր այն հայ տարրերը, ո-
րոնք անպաշտպան, հոս հոն ցրուած, նիւթական
միջոցներ չունին Հայաստան փոխադրուելու, և
որոնք պիտի կրնան օգտուիլ Զէյթունցիներու
յատկացուած վերաշինութեան ֆօնտէն, Հայաս-
տան փոխադրութեան համար. և այն ատեն կա-
րելի պիտի ըլլայ գէթ 50 - 60 տնով չլիւրաշինել
ճնոր Զէյթուննը Հայաստանի մէջ, թերեւս Ա-
խսուրեանի ձախ ափին վրայ, Անիի դիմացը:
Զէյթունի աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Զէյթուն
կաղմուած է. Անիէն եկած եօթը(7) տնով: Ու-
րեմն այսօր, դարեր վերջ, ամբողջ հայութիւնը
այնքան յիշատակներ ունեցող Զէյթունը, գէթ
նոյն չափով Հայաստան պիտի չկրնայ փոխադրել:

Զէյթունի անունով ըլլալիք այս փորձը թե-
րեւս պիտի ըլլայ նախարանը ընդհանուր ջանքե-
րով շինուելիք այն շարք մը գիւղերուն որով
կարելի պիտի ըլլայ հետզհետէ հաւաքել անպաշտ-
պան մնացած մեծ թիւով հայ ընտանիքներ. ո-
րոնք հայրենակցակէն միութիւններ չո ՚նին, և
ունենալու հնարաւորութիւնն այ չպիտի կրնան
ունենայ:

Եթէ Հայաստանի կառավարութեան հետ
միասին գաղութները չկարենան կազմակերպել
ներգաղթի մարմին մը. ու առնուազն տասը
տարի կեանք ունենայ, զուրօր պիտի կորսուինք,
իսկ Հայաստան պիտի զրկուի իր բարգաւաճման
ամենաէական տարրէն:

Ահաւասիկ մեր ամէնուն սիրելի Զէյթունի
անունով պիտի սկսինք ընդհանուր գործը, աւելի
կազմակերպուած ձեւին հասցնելու համար:

Հայաստանի կառավարութիւնը՝ դարեր ա-
ռաջ Մայր Հայրենիքէն վտարուած Զէյթունցի
ընդունելով իր զիրկը, խտտապահանջ և սպասող
տարր մը չէ որ պիտի աւելցնէ Հայաստանի մէջ,
այլ պիտի ունենայ արի, խաղաղասէր, շինիչ ու
չարքաչ տարր մը:

Զէյթունցի կառքերու ու երկաթուղիներ-

րու վաճառած չէ, ան ընդարձակ հողեր չէ ունեցած. բայց քարքարոտներէն շինած է իր համրան և իր համեստ իշուկներով փոխադրած է իր աննման խողովները՝ թուրք գիւղացիներուն և չէրքէզներուն, ստանալով անկէ իր ցորենն ու գարին:

Այդ այգիները ան հասցուցած է դժուարամատչելի լեռանց լանջերը, աի մը հողի վրայ, իսկ քարքարոտները պողպատաններու վերաւած:

Զէյթունցին՝ վառողով միայն թշնամին չէ դիմաւորած, այլ անով փչրած է ժայռերն ու սարերը և անոնց մէջ իր ճամբան շինած:

Զէյթունցին առանց որոշ դաստիարակութեան կրցած է, հարեւանին ու հասարակաց շահէ ճանչնալ զանազան ձեւերով: Ընտանիքի մը պաշտպանին կորստեան կամ հիւանդութեան պարագային Զէյթունցին կազմակերպած է կիրակնօրեայ աշխատանքներ, և մշակած է անոր այգին, կամ հասութարեր ջուրին կամ էջը գործածած է ի հաշիւ հիւանդ տիրոջ:

Կը կարծենք թէ Զէյթունցին պիտի պահէ իր վերաշինութեան սատարողներուն յիշատակը: Նորաշէն Զէյթունի հասարակաց ընթերցարանը պիտի վարդաուր անոնց նկարներով, կենսա-

գրականներով, իսկ մասնաւորներուն համար իրր յուշարար յուշարձաններն ու աղբերաքարերը պիտի ունենայ, յարգելով անոնց յիշատակը սերունդէ սերունդ, որքան որ Հայաստանի թաշուեններն ու զետիւրը կ'երգեն «Հայաստան անձուջ հայրենիք». և քանի Մասիսը՝ իր սիգապանը կեցուածքով, ու Արագածը՝ իր զեղածիծաղ լանջերով պատկերացնեն Հայաստանը և քանի Երեւան՝ սնանելով Արարատեան դաշտէն, ողջունէ աշխարհի խաղաղութիւնը:

Յուսալի է, որ կ'որձ միջոցի մը մէջ նարաւոր պիտի դառնայ կազմել «Զէյթունի վերաշինութեան կեդր. մարմին»ը, որուն կը վիճակի ի հարկէ այս մտքը եղած նուիրատուութիւնները ընդունիլ ու յատկացնել իր նպատակին, մինչ այդ մենք պատրաստ ենք արձանագրել նուիրատուներու պատրաստակամութիւնը ու ապագային հաղորդել կեղք մարմնոյն:

Ծանօթ.— Մտադիր եմ ինձ հասած բոլոր տեղեկութիւնները հրատարակել:

Ն. ՄԱԿԱՆԵԱՆ

Orfelin, Armean STRUNGA (Jud. Roman) Romania

504.

24

NL0015974

2013

hif

« Ազգային գրադարան

NL0015974

